

2. Апшай Н.І. Підвищення культури студентів в умовах інформатизації освіти / Н.І. Апшай // Проблеми фізичного виховання. – 2010. – № 5. – С. 3–5.
3. Путівник по плагіаторству та кібер-плагіаторству // Східноєвропейський монітор. – 2006. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eedi.org.ua/eem/6-5.html>.
4. Guide to Academic Honesty for Bishop's University: Avoidance of Plagiarism Draft copy Stuart J. McKelvie, Stephen L. Black, and Leo G. Standing; revised by Catherine Tracy 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ubishops.ca/ccs/div/soc/psy/plagia04.pdf>.
5. Положення «Протидія університетського плагіату» Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка від 12 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.drohobych.net/ddpu/intelekt_vlasnist/Protidiya%20universytetskoho%20plahiatu.htm.
6. Стукало Н.В. Плагіат у студентських роботах ефективно виявляється за допомогою методичного посібника / Н.В. Стукало [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studgov.blog.ztu.edu.ua/2013/03/663/>.

Анотація

Ульянова Г. О. Плагіат у роботах школярів та студентів: актуальна проблема сьогодення. – Стаття. Статтю присвячено висвітленню причин плагіату в роботах школярів та студентів. Визначено основні напрями попередження плагіату в роботах студентів.

Ключові слова: студентський плагіат, причини плагіату, попередження плагіату.

Аннотация

Ульянова Г. А. Плагиат в работах школьников и студентов: актуальная проблема современности. – Статья.

Статья посвящена раскрытию причин плагиата в работах школьников и студентов. Определены основные направления предупреждения плагиата в работах студентов.

Ключевые слова: студенческий плагиат, причины плагиата, предупреждение плагиата.

Summary

Ulianova G. A. Plagiarism in the works of pupils and students: the latest issue of our time. – Article. This article highlights reasons plagiarism in the work of pupils and students. The basic directions of preventing plagiarism in student papers.

Key words: student plagiarism, plagiarism causes, prevention of plagiarism.

УДК 349.6

Ю. Л. Власенко

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИМИ ОРГАНІЗМАМИ В УКРАЇНІ

Усвідомлюючи швидке поширення сучасної біотехнології, громадськість в усьому світі проявляє зростаючу стурбованість щодо її потенційної шкідливої дії на біологічне різноманіття та зростаючі ризики для життя й здоров'я людини. Тому нині є актуальною проблема створення механізмів правового регулювання поведження з генетично модифікованими організмами (ГМО) та належного правового захисту від потенційної небезпеки, яку вони несуть у собі.

В юридичній літературі приділяється значна увага вивченню стану й тенденціям розвитку національного екологічного законодавства щодо поведження з генетично модифікованими організмами відповідно до загальноновизначених принципів і норм міжнародного права та демократичної міжнародної практики. Важливими в цьому плані є наукові дослідження таких учених, як Г.І. Балюк, В.М. Єрмоленко,

М.В. Краснова, Т.О. Коваленко, Т.Г. Ковальчук, А.С. Лук'янов, Н.Р. Малишева, М.О. Медведєва, В.В. Носік, Л.В. Стругинська-Струк, В.Ю. Уркевич та інші.

Разом із тим існуючі наукові дослідження стосуються загальних питань міжнародно-правового регулювання поведінки з генетично модифікованими організмами, сфери правового регулювання відносин щодо забезпечення біобезпеки під час генетично-інженерної діяльності на національному рівні. Водночас питання пріоритетності дотримання основних напрямів і принципів державної екологічної політики та реалізації державою взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань у сфері біологічної безпеки залишаються недостатньо вивченими.

Метою роботи є правове забезпечення реалізації основних напрямів екологічної політики України з урахуванням закріплених принципів міжнародного й національного права та посилення контролю й нагляду за дотриманням законодавства в цій сфері.

Із середини 90-х рр. минулого століття продукція, що містить ГМО, почала з'являтися в продажу в різних країнах світу. Країни Європейського Союзу, на відміну від США, одразу імплементували до свого законодавства міжнародні стандарти біоетики в частині забезпечення біобезпеки, пов'язаної із застосуванням ГМО та їх компонентів. У другій половині 1990-х рр. було прийнято директиви та інші нормативно-правові акти ЄС про поведінку з ГМО у відкритих та закритих системах, які передбачали запровадження досить жорстких санкцій у разі їх порушення [1].

Україна теж проходить свій шлях вироблення державної політики та законодавчого врегулювання відносин у сфері забезпечення біологічної безпеки. Так, Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття, яку Україна ратифікувала законом № 257/94-ВР від 29.11.1994 р. [2], стала першим багатостороннім нормативно-правовим актом, який проголосив необхідність дотримання правил біобезпеки під час поведінки з живими видозміненими організмами, отриманими в результаті застосування біотехнологій. Згідно з Конвенцією під поняттям «біобезпека» розуміється система правил та заходів, що мають зменшити чи запобігти потенційним ризикам, пов'язаним із використанням біотехнологій та її продуктів.

Концепція біологічної безпеки була розроблена переважно в межах Картахенського протоколу з біологічної безпеки. Саме усвідомлюючи швидке поширення сучасної біотехнології, зростаючу стурбованість громадськості щодо її потенційної шкідливої дії на біологічне різноманіття, а також враховуючи ризики для здоров'я людини, і був прийнятий Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції ООН про біологічне різноманіття, до якого приєдналася Україна законом № 152-IV від 12.09.2002 р. [3]. Як зазначено в тексті протоколу, метою його прийняття є сприяння забезпеченню належного рівня захисту в галузі безпечної передачі, обробки й використання живих змінених організмів, отриманих у результаті використання сучасної біотехнології, які можуть мати несприятливий вплив на збереження й стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини та з приділенням особливої уваги транскордонному переміщенню.

На виконання своїх міжнародних зобов'язань (із значним запізненням, що стало причиною безконтрольного проникнення генномодифікованих організмів на

територію України) був прийнятий Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 р. [4]. Внесені зміни до ряду законодавчих актів, а саме ст. ст. 20, 21 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» [5] щодо обов'язку виробника мати та надавати правдиву декларацію безпеки харчових продуктів тощо; ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» [6] доповнено вимогою щодо позначки на маркуванні про наявність або відсутність у складі продуктів харчування генетично модифікованих компонентів тощо: Основи законодавства України про охорону здоров'я [7], Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [8] та ряд інших.

На рівні підзаконних нормативно-правових актів також було прийнято цілу низку документів у сфері поводження з генетично модифікованими організмами, зокрема Порядок етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р. № 468 [9], Порядок державної реєстрації косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2009 р. № 114 [10], Порядок державної реєстрації генетично модифікованих організмів джерел харчових продуктів, кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів, які містять такі організми або отримані з їх використанням, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2010 р. № 919 [11], Критерії оцінки ризику потенційного впливу генетично модифікованих організмів на навколишнє природне середовище, затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 07.02.2011 р. № 36 [12] та ряд інших.

У 2009 р. Рада національної безпеки і оборони, розглянувши ситуацію у сфері біологічної безпеки України, прийняла рішення «Про біологічну безпеку України», затверджене Указом Президента № 202 від 06.04.2009 р. [13], де визнала існуючий стан біологічної безпеки таким, що не відповідає національним інтересам і вимогам національної безпеки України та не забезпечує ефективну протидію біологічним загрозам населенню, сільському господарству, довкіллю тощо. З огляду не це та інші фактори Рада визначила серед пріоритетних завдань органів виконавчої влади здійснення системних заходів з ефективної організації систем біобезпеки держави, протидії проявам біотероризму, захист населення від безконтрольного та протиправного розповсюдження генетично модифікованих організмів, збереження здорового та безпечного природного середовища.

Основним програмним документом, який визначає цілі й напрями розвитку екологічного законодавства України, є Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р., затверджені Законом України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI [14], де чітко зазначено (в Розділі 1), що основною метою екологічної політики у сфері біобезпеки є забезпечення безпечного провадження генетично-інженерної діяльності та використання генетично модифікованих організмів і запобігання несанкціонованому та неконтрольованому їх поширенню в Україні шляхом запобігання екологічним, економічним, соціальним та іншим

ризикам, пов'язаним із використанням генетично модифікованих організмів і провадженням генетично-інженерної діяльності, а також процесам, що становлять загрозу національним інтересам.

Проведений аналіз нормативно-правових актів у сфері забезпечення екологічної безпеки під час поводження з генетично модифікованими організмами дає можливість стверджувати, що не всі норми, які в них закріплені, відповідають зазначеним міжнародним правовим актам, і навіть ті, що відповідають, належним чином не виконуються й не реалізуються. Проте можна стверджувати, що всі вони ґрунтуються на спеціальному принципі міжнародного екологічного права, закріпленому в ст. 15 Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку, а саме принципі перестороги або обережності, який повинен використовуватися державами з метою захисту навколишнього природного середовища відповідно до наявних у них можливостей [15, с. 64].

Принцип обережності має вирішальне значення у світлі того факту, що контроль над виробництвом усе більше переходить до рук приватних підприємців, яких, як правило, більше цікавлять питання розвитку та комерціалізації їхньої продукції, ніж оцінка можливості негативних наслідків. Суспільна стурбованість зростає, коли аналіз ризику проводиться державними органами на основі інформації, прямо чи опосередковано наданої сторонами, зацікавленими у використанні ГМО.

Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [4] чітко зазначає серед основних принципів державної політики в цій сфері саме пріоритетність збереження здоров'я людини й охорону навколишнього природного середовища порівняно з отриманням економічних переваг від застосування ГМО.

Проте викликає здивування та занепокоєння інформація, яка з'явилася в засобах масової інформації наприкінці 2013 р. [16] про те, що Міністерство аграрної політики та продовольства України ініціювало питання змін у законодавстві, які б дозволили вирощування ГМО в Україні. Потім президент «Української зернової асоціації» поскаржився на заборону ГМО й пояснив, як це заважає розвитку національного агрокомплексу. Він також повідомив про підготовлені листи, в яких аграрії вимагають змін до законодавства, яке регулює питання біобезпеки. Проте з 2009 р. аграрії, яким до вподоби генетично модифіковані сорти, могли пройти процедуру реєстрації безоплатно, і в разі підтвердження безпечності ГМО – вирощувати та торгувати продукцією з генетично модифікованим вмістом. Проте, з певних причин відомо лише про один випадок реєстрації ГМО в 2013 р.

ГМО становлять ризик для біорізноманіття (у тому числі генетичного), оскільки вони взаємодіють у природі з усім живим, що їх оточує. Із появою генетично модифікованих культур часто згадують про «монокультуризацію», тобто цілком свідому відмову від вирощування всієї різноманітності сільськогосподарських рослин. Частково така тенденція пов'язана з диктатурою ринку на товар з певними характеристиками. Ще один момент, пов'язаний із біотехнологічним підходом до сільського господарства, – інтенсифікація й індустріалізація виробництва продуктів харчування. Проти такого підходу активно виступають багато європейських фермерських організацій, які намагаються протистояти витісненню дрібного,

«сімейного» фермерства. На їх думку, інтенсифікація виробництва призведе до втрати існуючого сільськогосподарського біорізноманіття.

Як свідчить міжнародний досвід, посадка генетично модифікованих рослин для масового виробництва не має значних переваг для споживачів або дрібних фермерів у країнах, що розвиваються. Навіть широко розповсюджені повідомлення про «непрямі переваги», тобто зменшення використання гербіцидів та пестицидів у процесі виробництва, є необґрунтованими. Єдиними, кому це вигідно, залишаються міжнаціональні агрохімічні корпорації, які контролюють галузь генетично модифікованих рослин та хімікатів, а також сільськогосподарської субпродукції, пов'язаної з їхнім використанням.

9 січня 2014 р. набрав чинності Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р.

З одного боку, прийняття такого роду закону є прогресивним кроком для України, особливо зважаючи на те, що розроблявся він як частина програми інтеграції європейського законодавства в законодавство України на виконання цілої низки нормативно-правових актів. Серед них такі: Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р, постанова Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 р. Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 щодо органічного виробництва й маркування органічних продуктів тощо. З іншого боку, треба врахувати, що дуже часто закони, які приймаються в Україні з «благими» намірами, на практиці виявляються декларативними нормами без ефективного механізму реалізації.

Відповідно до норм цього закону під час виробництва органічної продукції (сировини) забороняється застосовувати хімічні добрива, пестициди, консерванти та генетично модифіковані організми (ГМО) тощо. У ст. 4 зазначеного закону серед загальних принципів, на яких має ґрунтуватися виробництво органічної продукції (сировини), зазначено саме принцип відмови від використання генетично модифікованих організмів і продукції з них та забезпечення високого рівня біологічного розмаїття, а ст. 5 визначено основні напрями державної політики у сфері виробництва та обігу органічної продукції (сировини), спрямованої на створення сприятливих умов для розвитку конкурентоспроможного, високоефективного ведення сільського господарства за допомогою виробництва органічної продукції (сировини).

Висновки. Проведений аналіз нормативно-правових актів у сфері забезпечення екологічної безпеки під час поводження з генетично модифікованими організмами дає можливість стверджувати, що не всі норми, які в них закріплені, відповідають зазначеним міжнародним правовим актам, і навіть ті, що відповідають, належним чином не виконуються й не реалізуються. Тому основне завдання полягає в необхідності забезпечити належний механізм контролю за здійсненням генетично-інженерної діяльності та використанням генетично модифікованих організмів, запобіганні несанкціонованому та неконтрольованому їх поширенню в Україні. Вбачається необхідним і доцільним проводити саме реалізацію визначених напрямів екологічної політики України з урахуванням закріплених принципів міжнародного й національного права

шляхом удосконалення законодавства України у сфері забезпечення біологічної безпеки та посилення контролю й нагляду за дотриманням законодавства й реалізації його норм. Це дозволить зменшити екологічні, економічні, соціальні й інші ризики і буде сприяти захисту національних інтересів та забезпеченню екологічної безпеки громадян.

Література

1. Третякова В. Про правові основи функціонування системи біобезпеки під час здійснення генетично-інженерної діяльності та обігу ГМО в контексті застосування міжнародних біоетичних стандартів / В. Третякова // Віче. – 2013. – № 6. – С. 3–8.
2. Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття від 5 червня 1992 р. : ратифікована Законом України № 257/94-ВР від 29 листопада 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_030.
3. Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття : Закон України від 12 вересня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 44. – Ст. 320.
4. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів : Закон України від 31 травня 2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 35. – Ст. 484.
5. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – Ст. 98.
6. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 32.
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
9. Порядок етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р. // Урядовий кур'єр. – 2009. – 4 червня. – № 98. – П. 6.
10. Порядок державної реєстрації косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням : постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2009 р. // Урядовий кур'єр. – 2009. – 26 лютого. – № 35. – П. 10.
11. Порядок державної реєстрації генетично модифікованих організмів джерел харчових продуктів, кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів, які містять такі організми або отримані з їх використанням : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2010 р. // Урядовий кур'єр. – 2009. – 20 жовтня. – № 195. – П. 16.
12. Критерії оцінки ризику потенційного впливу генетично модифікованих організмів на навколишнє природне середовище : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 07.02.2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 17. – С. 52. – Ст. 722.
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 27 лютого 2009 року «Про біологічну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-09>.
14. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.
15. Струтинська-Струк Л.В. Правове регулювання маркування продукції з генетично-модифікованими компонентами / Л.В. Струтинська-Струк // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць. / наук. ред. П.С. Пацурківський. – Вип. 427 : Правознавство. – Чернівці : Рута, 2007. – С. 64.
16. Дмитренко Я. «Незаконная легализация ГМ-растений – угроза продовольственной и экономической безопасности» / Я. Дмитренко, Г. Петюх // Газета «2000». – 2013. – № 44. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2000.net.ua/2000/derzhava/zemlja/94888>; Под соевым соусом // Газета «Комерсантъ Украина», № 172, 24.10.2013.
17. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Закон України від 3 вересня 2013 р. // Голос України. – 2013. – № 188. – Ст. 38.

Анотація

Власенко Ю. Л. Правове регулювання поведінки з генетично модифікованими організмами в Україні. – Стаття.

Розглядається правовий механізм регулювання у сфері забезпечення біологічної безпеки щодо поведінки з генетично модифікованими організмами. Розкриваються основні напрями та принципи державної політики у сфері правового захисту щодо безпечної передачі, обробки й використання живих змінених організмів, отриманих у результаті застосування сучасної біотехнології.

Ключові слова: генетично модифіковані організми, біологічна безпека, охорона біологічного різноманіття, безпека харчових продуктів, законодавче регулювання генної інженерії.

Аннотация

Власенко Ю. Л. Правовое регулирование обращения с генетически модифицированными организмами в Украине. – Статья.

Рассматривается правовой механизм регулирования в сфере обеспечения биологической безопасности по обращению с генетически модифицированными организмами. Раскрываются основные направления и принципы государственной политики в сфере правовой защиты по безопасной передаче, обработке и использованию живых измененных организмов, полученных в результате применения современной биотехнологии.

Ключевые слова: генетически модифицированные организмы, биологическая безопасность, охрана биологического разнообразия, безопасность пищевых продуктов, законодательное регулирование генной инженерии.

Summary

Vlasenko Y. L. Legal Regulation of the Genetically Modified Organisms Management in Ukraine. – Article.

Consider the legal mechanism of regulation in the area of biological safety for dealing with genetically modified organisms. The basic guidelines and principles of the state policy in the sphere of legal protection for the safe transfer, handling and use of living modified organisms resulting from modern biotechnology application.

Key words: genetically modified organisms, biological safety, biodiversity, food safety, legal regulation of genetic engineering.

УДК 349.2

О. В. Байло

ПРАВО ПРАЦІВНИКА НА ЗАХИСТ СВОЄЇ ГІДНОСТІ ЯК СУБ'ЄКТИВНЕ ТРУДОВЕ ПРАВО

Постановка проблеми. Визнання та забезпечення прав людини відповідно до Конституції України є основоположним напрямком розвитку нашого суспільства в умовах побудови демократичної, правової держави. Стаття 28 Конституції України визначає право кожного на повагу його гідності [1, ст. 28].

Гідність є міжгалузеву юридичною категорією, оскільки регулюється так чи інакше нормами різних галузей права. Відсутність однакового розуміння категорій «гідність» та «честь», а також їх багатогранність призводять до того, що й саме право особи на повагу цих цінностей та його захист не завжди розглядається як її окремі суб'єктивні права.

Відповідно до Конституції України юридично визнана можливість фізичної особи користуватися своєю гідністю з власної волі незалежно від інших осіб, узгоджуючи свою поведінку з уявленнями, що існують у суспільстві щодо цих цінностей,